

УДК 371.13:004(043.3)

ОНИЩЕНКО І. В.,

кандидат філологічних, доцент кафедри теорії і практики початкової освіти Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ «Криворізький національний університет»

ВПЛИВ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ НА ПРОЦЕС ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАТИЧНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

У статті проаналізовано особливості впливу інформатизації вищої педагогічної освіти на процес формування інформатичних компетентностей майбутніх учителів початкових класів; обґрунтовано необхідність формування інформатичних компетентностей учителів початкової школи як ключової складової професійної компетентності, комплексної характеристики системи знань, умінь і навичок набуття та трансформації інформації в професійно-педагогічній діяльності.

***Ключові слова:** інформатизація, інформатизація освіти, інформаційні технології, компетентнісний підхід, інформатична компетентність.*

Постановка проблеми. Сучасний період розвитку цивілізації характеризується переходом від індустріального суспільства до інформаційного. Інформатизація – об'єктивний і закономірний етап, через який проходить кожне суспільство, яке вступило на шлях інтенсивного розвитку. Інформатизація є глобальним процесом сучасності, що пов'язаний з кардинальними змінами структури і характеру світового і соціального розвитку, з переходом до нових поколінь наукомістких технологій, технічних систем, матеріалів, а також нових видів інформаційного обміну, які дозволяють вирішальним чином змінювати характер праці і умови життя людини [1].

Інформатизація є необхідною умовою й важливим напрямом розвитку системи освіти в Україні. На відміну від традиційної освітньої моделі, що базувалася на пріоритеті простого засвоєння і відтворення інформації, головною метою навчання сьогодні стає забезпечення можливості доступу до інформації (глобальної розподіленої бази знань) та уміння її використовувати. При цьому основний акцент робиться на розвитку творчих здібностей особистості, розвитку здатності до креативного мислення, формуванні інформаційної компетентності і закріпленні в професійній свідомості майбутнього фахівця установок на пошук інновацій, аналіз проблем і варіантів діяльності, перетворення знань у потенціал мислення і саморозвитку [2, с. 457].

В умовах інформатизації освіти підвищуються вимоги до рівня сформованості інформатичних компетентностей педагогів. Особливо гостро ця проблема стоїть для категорії вчителів початкової школи як фахівців, здатних закладати основи успішності своїх вихованців на наступних рівнях здобуття освіти. Сучасний учитель початкових класів повинен мати не лише базові знання та навички роботи з комп'ютером, а й бути мобільним в освоєнні й впровадженні новітніх інформаційних технологій, вміти оперувати комп'ютерними засобами, створювати дидактичні та методичні матеріали, ефективно використовувати ІКТ у навчальному процесі початкової школи. Отже, важливим завданням вищої педагогічної освіти є підготовка висококваліфікованих фахівців, конкурентоспроможних на ринку праці, які будуть мати сформовані інформатичні компетентності та якісно здійснювати професійну діяльність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз нормативно-правових документів, узагальнення результатів наукових досліджень та змісту підготовки майбутніх учителів початкових класів у ВНЗ переконливо доводять актуальність проблеми формування інформатичних компетентностей учителів початкової школи.

Концептуальні засади інформатизації вищої освіти розкрито в працях В. Ю. Бикова, А. П. Єршова, М. І. Жалдака, М. Ю. Кадемії, А. М. Коломієць, Ю. І. Машбиця, В. М. Монахова, Н. В. Морзе, Л. Є. Петухової, С. А. Ракова, Ю. С. Рамського, С. О. Семерікова, О. М. Спіріна, О. В. Співаковського, Ю. В. Триуса, В. В. Шакотька, О. І. Шиман та ін.

Особливості професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів в умовах інформатизації освіти стали предметом досліджень В. В. Денисенко, А. М. Коломієць, В. В. Коткової, Г. П. Лаврентьевої, Н. В. Олефіренко, Л. Є. Петухової, О. В. Співаковського, В. П. Татаурова, Н. А. Хміль та ін.

Важливого значення в проектуванні систем професійної підготовки вчителів початкової освіти набуває компетентнісний підхід. Особливості реалізації компетентнісного підходу в процесі підготовки вчителів початкових класів досліджували В. І. Байденко, Н. М. Бібік, О. А. Біда, В. І. Бондар, М. С. Вашуленко, Н. А. Глузман, І. О. Зимняя, Л. П. Коваль, Н. В. Кічук, В. В. Краєвський, О. В. Овчарук, Н. В. Олефіренко, О. А. Павлик, Л. Є. Петухова, О. Я. Савченко, В. В. Серіков, Л. Г. Хомич та ін., які серед важливих характеристик професійної компетентності вчителів початкової школи виділяли глибоке знання предмету й постійне оновлення знань для успішного вирішення професійних завдань.

У сучасних педагогічних дослідженнях В. М. Барановської, Н. А. Воропай, В. В. Коткової, Д. С. Мазохи, Л. Є. Петухової, О. В. Співаковського, І. М. Шапошнікової та ін. висвітлені окремі аспекти формування інформатичних компетентностей майбутніх учителів початкових класів як провідної складової фахової компетентності.

Однак, можна констатувати, що проблема формування інформатичних компетентностей майбутніх учителів початкової школи в умовах інформатизації освіти й досі залишається недостатньо дослідженою, й, відповідно, актуальною.

Метою статті є розкриття особливостей впливу інформатизації вищої педагогічної освіти на процес формування інформатичних компетентностей майбутніх учителів початкової школи.

Виклад основного матеріалу. В умовах інформатизації освіти змінюються цільові засади професійної підготовки фахівців, уявлення про природу знання, місце і роль викладача. Відповідно до «Національної рамки кваліфікацій» (затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р., № 1341) оновлено цілі професійної підготовки майбутніх педагогів. У зв'язку з цим більшість вітчизняних учених одностайні у визначенні мети професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів – набуття ними професійної компетентності.

Учитель початкових класів є ключовою фігурою освіти, адже від його компетентності, професіоналізму, креативності, активності, мобільності, бажання й уміння працювати по-новому залежить, як швидко відбуватимуться зміни в освіті, чи відповідатиме початкова школа сучасним вимогам, чи зможе підготувати молодшого школяра до подальшого розвитку, навчання й виховання в основній та старшій школі.

Сучасний учитель початкових класів повинен володіти прийомами роботи в мережі Інтернет, ефективно використовувати інформаційні ресурси в професійній діяльності, уміти самостійно шукати, збирати й продукувати інформацію, упроваджувати ІКТ у навчальний процес початкової школи та ін., отже мати високий рівень сформованості інформатичної компетентності. Важливість проблеми посилюється введенням у дію нового «Державного стандарту початкової загальної освіти» (2012 р.), яким передбачено викладання в початкових класах дисципліни «Інформатика».

Отже, якість професійної підготовки майбутніх фахівців в галузі початкової

освіти залежить від того, наскільки ефективно відбувається процес формування ключових компетентностей, зокрема інформатичних компетентностей, чи є у студентів потреба у фахових знаннях, наскільки вони усвідомлюють необхідність відповідних навичок для професійної досконалості.

На важливості формування інформатичних компетентностей майбутніх учителів початкових класів наголошували В. М. Барановська, Н. А. Воропай, С. О. Гунько, В. В. Коткова, М. М. Льовшин, Д. С. Мазоха, Л. Є. Петухова, О. В. Співаковський, І. М. Шапошнікова, О. І. Шиман та ін. Учені переконують, що формування інформатичних компетентностей як професійно-особистісної якості педагога – це складний систематичний цілеспрямований процес підготовки майбутніх учителів початкової школи до професійної діяльності в умовах інформаційного суспільства.

Інформатизація освіти вимагає нових підходів до розробки методів, засобів та форм професійної підготовки майбутніх фахівців початкової освіти, створення потужної інформаційної інфраструктури з розвиненим інформаційно-комунікаційним педагогічним середовищем. Ядром фахової підготовки майбутніх учителів початкових класів, безумовно, повинен бути її зміст, фундаментальність, однак слід враховувати ті зміни, які відбулися в суспільстві, і зміни, пов'язані з науково-технічним прогресом й інформатизацією. Індикаторами результатів освіти мають стати інформатичні компетентності, що визначають готовність випускника до професійної діяльності, до життя в інформаційному суспільстві.

На думку О. В. Співаковського, Л. Є. Петухової, В. В. Коткової, інформатичні компетентності входять до складу ключових компетентностей, які дозволяють вчителю початкових класів приймати ефективні рішення в професійно-педагогічній діяльності в умовах сучасної інноваційної політики. Інформатичні компетентності конструктивного використання ІКТ у всіх без винятку компонентах практичної діяльності вчителя дають змогу оптимізувати процес навчання й виховання в школі, сприяють вихованню інформатичної культури школярів і підготовки їх до життєдіяльності в інформаційному суспільстві [3, с. 45].

Л. Є. Петухова поняття «інформатичні компетентності учителя початкових класів» розглядає як системний обсяг знань, умінь і навичок набуття, перетворення, передавання та використання інформації у різних галузях людської діяльності для якісного виконання професійних функцій. Дослідниця обґрунтувала структуру інформатичних компетентностей, у якій принциповим є виділення фундаментальних сутностей, що формуються переважно під впливом зовнішніх факторів (знання, навички, вміння, цінності, мотивація) і сутностей, які базуються на здібностях і задатках особистості та формуються переважно під впливом внутрішніх факторів (мотивація, комунікабельність, здатність до синергетичних проявів, адаптації, масштабування та інтерпретації, саморозвитку, інтеграції, перенесення знань із однієї галузі в іншу) [4, с. 273].

В. В. Коткова під інформатичними компетентностями майбутніх учителів початкової школи розуміє комплексну характеристику системи знань, умінь і навичок набуття і трансформації інформації в професійно-педагогічній діяльності, особистісні якості педагога, що в сукупності дозволяє йому ефективно здійснювати професійну діяльність з усвідомленим передбаченням її наслідків і постійним професійним саморозвитком [5].

Є. В. Долинський, В. П. Юркова, акцентуючи увагу на розмежуванні понять «інформатична компетентність» і «інформатична компетентність», зазначають, що відмінність між цими поняттями полягає в тих завданнях та проблемах, які розв'язуються, а також рівнях їхнього розв'язання. Інформаційна компетентність передбачає роботу лише з інформацією в різних формах її подання взагалі, у тому числі

із сучасними інформаційними технологіями, а інформатична компетентність – це і робота з комп'ютерною технікою, і розуміння технологій роботи з конкретними програмними продуктами в процесі професійної діяльності, й основне – освоєння студентами фундаментальних понять сучасної інформатики [6].

О. М. Спірін вважає, що для визначення поняття «інформатична компетентність» варто скористатися поняттям «інформатика». Під інформатичною компетентністю вчений розуміє підтверджену здатність особистості задовольнити власні індивідуальні потреби і суспільні вимоги щодо формування професійно-спеціалізованих компетентностей людини в галузі інформатики [7].

Узагальнення існуючих підходів до досліджуваної проблеми надало можливість визначити, що інформатична компетентність є провідною складовою фахової компетентності вчителя початкової школи, яка включає знання, уміння і навички набуття й трансформації інформації в педагогічній діяльності для якісного виконання професійних функцій.

Вимоги інформаційного суспільства до підготовки вчителя початкових класів як високопрофесійного фахівця, здатного до ефективної педагогічної діяльності, спричиняють необхідність розробки нових підходів, форм і методів формування інформатичних компетентностей майбутніх фахівців початкової освіти.

М. С. Головань вважає, що процес формування системи інформатичних компетентностей проходить три стадії: 1) стадія становлення (засвоєння студентами знань з інформатики та інформаційних технологій, формування позитивного ставлення до інформатичної діяльності); 2) стадія активного розвитку (осмислене оперування уміннями та знаннями з інформатики та інформаційних технологій, формування потреби в самореалізації в інформаційному середовищі); 3) стадія саморозвитку (розвиток самостійності, творчої активності, актуалізація потреби у саморозвитку). Перші дві стадії розвитку відбуваються під час вивчення відповідних інформатичних дисциплін, третя стадія – під час вивчення різних профільних дисциплін, здійснення навчальних і наукових досліджень, професійної діяльності [8, с. 315-316].

Звісно, формування інформатичних компетентностей майбутніх учителів початкових класів не можливе в межах однієї дисципліни. Це тривалий процес, який вимагає уваги протягом усього навчання в університеті. Опановуючи педагогічні і методичні дисципліни, майбутні фахівці повинні отримати знання про тенденції інформатизації початкової освіти, психолого-педагогічні умови використання ІКТ у роботі з дітьми молодшого шкільного віку, принципи побудови уроків та виховних заходів із комп'ютерною підтримкою та ін.; набути вмінь складати електронні тести успішності, засобами ІКТ оформлювати документацію класного керівника, за допомогою гіпертекстових та мультимедійних технологій створювати електронні дидактичні засоби та ін.

Ефективність формування інформатичних компетентностей майбутніх учителів початкових класів залежить від низки педагогічних чинників, серед яких особливе місце посідає створення умов для інформатичної освіти, виховання мотивації до самовдосконалення, формування потреби в професійній досконалості. Також у процесі формування інформатичних компетентностей необхідно враховувати ймовірно можливі умови, у яких опиниться майбутній фахівець після закінчення ВНЗ, тобто сформувати у нього здатність до адаптації до умов освітнього закладу. Серед таких умов Л. Є. Петухова, О. В. Співаковський виділяють: наявність комп'ютера у школі (у методичному кабінеті, бібліотеці, приймальній тощо); наявність комп'ютера, підключеного до Інтернету; наявність відео-проектора і комп'ютера або ноутбука; наявність комп'ютерного класу, що відповідає санітарно-гігієнічним вимогам для учнів молодших класів і відповідного програмного забезпечення; можливість роботи у

комп'ютерній мережі з учнівських комп'ютерів [9, с. 6].

У процесі формування інформатичних компетентностей майбутніх учителів початкових класів повинні враховуватися особливості специфіки початкової школи, диференційована підготовка вчителів за ознакою спеціалізації, системна і цілеспрямована орієнтація студентів на внутрішнє вмотивоване оволодіння системою знань, умінь, навичок, способів діяльності.

Погоджуємося з думкою В. М. Барановської, що формування інформатичних компетентностей майбутніх учителів початкових класів повинно відбуватися з урахуванням взаємозв'язку компетентності в галузі використання комп'ютерної техніки – «комп'ютерної компетентності», компетентності стосовно роботи з програмним забезпеченням – «технологічних компетентностей», «комунікаційної компетентності» (володіння знаннями, уміннями й навичками пошуку, добору, зберігання, відтворення, подання, передавання та інтеграції відомостей із застосуванням комп'ютера) та інформаційно-методичної компетентностей [10, с. 30-31].

Допомогти молодшим школярам орієнтуватися в інформаційному просторі, сформувати в учнів готовність до оволодіння сучасними технологіями отримання інформації, уміння оцінити якість інформації, швидко її обробити й за необхідності застосувати – одне з важливих завдань учителя початкових класів. Тому велика увага повинна приділятися осмисленню дидактичних принципів інформатизації освіти, відпрацюванню конкретних технологій і педагогічних технік проведення занять з використання мультимедійних засобів.

Отже, маючи сформовані інформатичні компетентності майбутні фахівці набувають можливості не тільки викладати інформатику в початкових класах на високому рівні, але й матимуть додаткову можливість застосовувати отримані знання при викладанні інших дисциплін початкової школи із використанням комп'ютерної техніки. Високий рівень сформованості інформатичних компетентностей сприятиме глибшому розумінню суті компетентнісного підходу та здатності застосовувати його під час роботи з молодшими школярами.

Висновки. Таким чином, в умовах інформатизації освіти підвищуються вимоги до рівня інформатичної підготовки майбутнього фахівця. Інформатична компетентність вчителя початкової школи є провідною складовою фахової компетентності педагога, яка включає знання, уміння і навички набуття й трансформації інформації в педагогічній діяльності для якісного виконання професійних функцій. Сформовані інформатичні компетентності дозволять майбутньому фахівцеві вільно орієнтуватися в інформаційному просторі, якісно здійснювати професійну діяльність, творчо розв'язувати різноманітні задачі педагогічної діяльності, створювати ефективні умови для розвитку особистості молодшого школяра в інформаційному суспільстві.

Список використаної літератури

1. Радчук І. Інформатизація: поняття, сутність та значення [Електронний ресурс] / І. Радчук. – 29.04.2010. – Режим доступу: <http://goo.gl/agRNNF>.
2. Михайлюк А. Ю. Про деякі напрямки інформатизації вищої освіти в умовах сьогодення / А. Ю. Михайлюк, М. В. Сніжко, Л. М. Бігун // Вища освіта України. – 2009. – Додаток 4, том I (13). – С.457-463.
3. Співаковський О. В. Інформаційно-комунікаційні технології в початковій школі : навч.-метод. посіб. / О. В. Співаковський, Л. Є. Петухова, В. В. Коткова. – Херсон : Айлант, 2012. – 385 с.
4. Петухова Л. Є. Особливості формування інформатичних компетентностей майбутніх учителів початкових класів / Л. Є. Петухова // Наука і освіта. – 2008. – № 8-9. – С. 271-274.
5. Коткова В. В. Педагогічні умови формування інформатичних компетентностей студентів – майбутніх учителів початкових класів [Електронний ресурс] / В. Коткова // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2011. – №2. – Режим доступу: <http://www.journal.iitta.gov.ua>.
6. Долинський Є. В. Актуальність дослідження формування інформатичної компетентності майбутніх перекладачів як невід'ємної складової інформатизації суспільства / Є. В. Долинський,

- В. П. Юркова // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. – 2013. – Вип. 2. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vnadps_2013_2_9.pdf.
7. Спірін О. М. Інформаційно-комунікаційні та інформатичні компетентності як компоненти системи професійно-спеціалізованих компетентностей вчителя інформатики [Електронний ресурс] / О. М. Спірін // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2009. – № 5. – Режим доступу: <http://www.ime.edu-ua.net/em.htm>.
 8. Головань М. С. Розвиток інформатичної компетентності студентів як педагогічної системи / М. С. Головань // Педагогічні науки : збірник наукових праць. – Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2008. – С. 313-321.
 9. Петухова Л. Є. Актуальні питання формування інформатичних компетентностей майбутніх учителів початкових класів / Л. Є. Петухова, О. В. Співаковський // Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2011. – № 1. – С. 7-11.
 10. Барановська В. М. Проблема формування інформатичних компетентностей майбутніх учителів початкових класів у педагогічній теорії / В. М. Барановська // Педагогічний дискурс. – 2011. – Вип. 10. – С. 29-32.

References

1. Radchuk, I. (2010). *Informatization: concept, essence and meaning*. Retrieved from <http://goo.gl/agRNNF> (in Ukr.)
2. Mikhailyuk, A. Y., Snizhko, M. V., & Bhun, L. M. (2009). On some areas of informatization of higher education in the present. *Vyshcha osvita ukrayiny (Higher education Ukraine), Appendix 4, Volume 1 (13)*, 457-463 (in Ukr.)
3. Spivakovsky, A. V., Petukhova, L. E., & Kotkova, V. V. (2012). *ICT in primary school*. Kherson: Ailant (in Ukr.)
4. Petukhova, L. E. (2008). Features forming ICT competencies of future elementary school. *Nauka i osvita (Science and Education)*, 8-9, 271-274 (in Ukr.)
5. Kotkova, V. V. (2011). Pedagogical conditions of formation ICT competencies of students - future teachers of primary classes. *Informatsiyni tekhnolohiyi i zasoby navchannya (Information technologies and means of teaching)*, 2. Retrieved from <http://www.journal.iitta.gov.ua> (in Ukr.)
6. Dolinsky, E. V., & Yurkov, V. P. (2013). Relevance of the research forming ICT competence of interpreters as an integral part of the information society. *Visnyk Natsional'noyi akademiyi Derzhavnoyi prykordonnoyi sluzhby Ukrayiny (Bulletin of the National Academy of State Border Service of Ukraine)*, 2. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vnadps_2013_2_9.pdf (in Ukr.)
7. Spirin, O. M. (2009). Information and communication competences as components of the professional competence of teachers specialized science. *Informatsiyni tekhnolohiyi i zasoby navchannya (Information technologies and means of teaching)*, 5. Retrieved from <http://www.ime.edu-ua.net/em.htm> (in Ukr.)
8. Golovan, M. S. (2008). ICT competence development of students as educational system. *Pedagogichni nauky (Pedagogical Sciences)*. Sumy: A. S. Makarenko SumDPU, pp. 313-321 (in Ukr.)
9. Petukhova, L. E., & Spivakovsky, A. V. (2011).. Recent issues in forming ICT competencies of future primary school teachers. *Komp'yuter u shkoli ta sim'yi (Computer at school and family)*, 1, 7-11 (in Ukr.)
10. Baranovska, V.M. (2011). Forming ICT competence of primary school teachers in pedagogical theory. *Pedahohichnyy dyskurs (Teaching discourse)*, 10, 29-32 (in Ukr.)

ONYSHCHENKO I.,

Doctor of Philosophy (Pedagogical Sciences), Associate Professor of the Theory and Practice of Primary Education Department, SIHE «Kryvyi Rih National University»

THE INFLUENCE OF THE INFORMATIZATION OF THE HIGHER PEDAGOGICAL EDUCATION ON THE PROCESS OF FORMATION OF THE INFORMATIONAL COMPETENCE OF THE FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS

Abstract. Introduction. *In conditions of educational informatization requirements to awareness preparation of a future primary school's teachers are increasing. Indicators of educational outcomes are formed informational competence, which determine graduates readiness for professional performance and life in the informational society. Me current primary school's teacher should freely navigate in informational space, to be capable in develop and introduction of new technologies, to be able to operate computer's accessories, used effectively the IKT at educational process of primary school.*

Purpose. *To uncover particularly informatization qualities of education at the process of the formation informatizational competence of future primary school's teachers.*

Results. *Informational competence is a leading component of professional one of the primary*

school's teacher, which includes knowledges, skills of informational transformation into educational activities just for professional functions' quality performance. Efficiency of formation informational competences of future primary school's teachers depends on the creation of favorable conditions for quality informational education. Informational competences formed, allow primary school teacher to optimize the learning process in primary schools, to create effective conditions for formation informational culture of younger students and to prepare them for vital live functions in the informational society.

Conclusion. *The impact of educational informatization on the process of informational competence formation of the future primary school's teachers has a defining character: Principles of targeted training are changing, knowledge of the nature, place and role of the teacher. In the informational competences process of formation of future primary school's teachers should take into account the specific of primary school, differentiated training of a teacher on the basis of specialization, systematic and purposeful student's orientation at inner motivate acquisition of the knowledge's system, skills, and ways of life. The ICT's mastery of primary school's teachers and their good uses during lessons would provide effective learning process, would raise learning motivation of younger students and their interest in are knowledge's acquiring.*

Keywords: *informatization, educational informatization, informational technologies, competence approach, informational competence.*

*Одержано редакцією 19.03.2016 р.
Прийнято до публікації 01.04.2016 р.*